

Academische leerkrachten in de basisschool

In deze ‘Theorie en Praktijk’ is er aandacht voor alternatieve opleidingsvormen voor leerkrachten. In het theorie-artikel beschrijft Jan Baan nieuwe opleidingsroutes voor academische leerkrachten, die (een gedeelte van) hun opleiding op de universiteit volgen, en de rol die zij kunnen vervullen in het benutten van onderzoek op scholen.

Daarnaast lezen we over praktijken van zij-instromers, die vanuit een ander beroep kiezen voor de overstap naar het onderwijs. Zij brengen de vaardigheden uit hun vorige beroep mee de klas in en beschrijven hoe dit hun onderwijs verrijkt. Beide soorten relatief nieuwe opleidingsroutes zorgen ervoor dat leerkrachtenteams diverser worden en het onderwijs kan worden verrijkt. Het is aan schoolleiders en teams om goed gebruik te maken van de kennis en vaardigheden van elke leerkracht.

OPLEIDINGEN VOOR ACADEMISCHE LEERKRACHTEN

Het aantal opleidingsroutes voor leerkrachten in het basisonderwijs is de afgelopen jaren steeds verder toegenomen. Naast de zij-instroomroutes, waarvan we mooie voorbeelden lezen in deze Zone, zien we ook een toename van opleidingsroutes voor academische leerkrachten. Zo zijn er sinds 2008 universitaire pabo's op zes verschillende universiteiten opgericht. Bovendien is in 2022 de EMPO (universitaire master voor het basisonderwijs) gestart. Deze verscheidenheid aan opleidingen heeft geleid tot een flinke toename van het aantal academisch opgeleide leerkrachten. Academische leerkrachten worden opgeleid om onderzoeksmatig te kunnen werken. Dit houdt in dat zij onderzoek kunnen gebruiken en uitvoeren om onderwijs te ontwikkelen en/of te verbeteren. Het blijkt

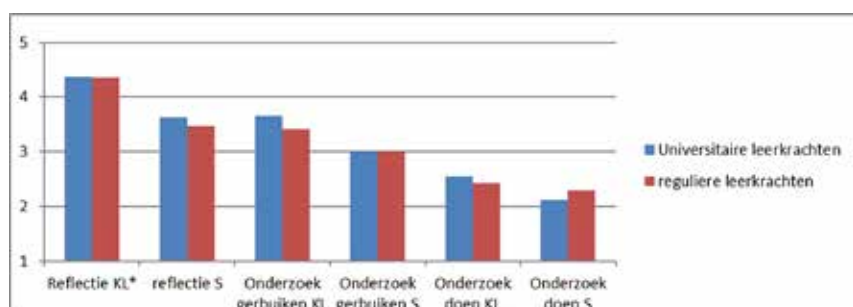
echter dat het inzetten van deze kennis in de praktijk voor academische leerkrachten lang niet altijd vanzelfsprekend is. Zo geven veel van deze leerkrachten aan dat ze hun vaardigheden onvoldoende in kunnen zetten (Broeks e.a., 2018). Daarnaast blijkt dat 60% van de schoolleiders geen beeld heeft van de kennis van academische leerkrachten en de mogelijkheden die dit kan bieden voor scholen (Inspectie van het onderwijs, 2022). In dit artikel gaan we daarom in op hoe onderzoeksmatig werken eruit kan zien in een basisschool, in hoeverre leerkrachten hier de mogelijkheden voor hebben, wat de huidige stand van zaken is en welke uitdagingen er zijn.

WAT IS ONDERZOEKSMATIG WERKEN IN DE BASISCHOOL?

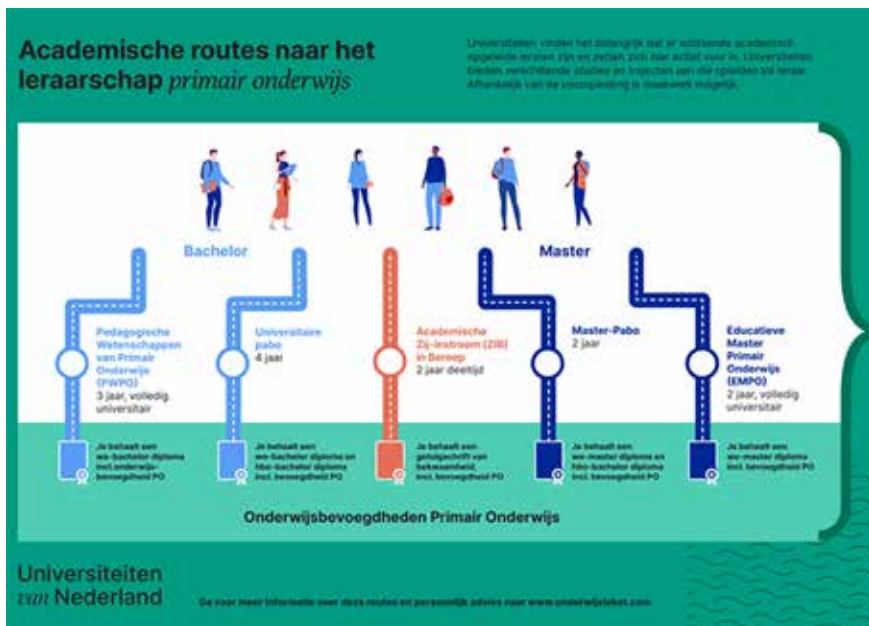
Uit mijn eigen interviewonderzoek blijkt dat het onderzoeksmatig werken van

alumni van universitaire pabo's onder te verdelen is in systematische reflectie, onderzoek gebruiken en onderzoek doen (Baan e.a., 2012). Deze vormen worden hieronder toegelicht, waarbij citaten duidelijk maken hoe dit zich kan uiten in de school.

Bij systematisch reflecteren gaat het bijvoorbeeld om reflectie op het lesgeven waarbij gebruik wordt gemaakt van data, zoals toetsgegevens, gegevens uit observaties of handelingsplannen. Zoals een van de geïnterviewde leerkrachten aangeeft: “Ik neem bijvoorbeeld twee keer per jaar bij mijn leerlingen de vragenlijst interpersoonlijk leraarschap (VIL) af, en die analyseer ik om te kijken hoe leerlingen mij vinden ten opzichte van hoe ik tegenover ze sta. En op basis daarvan probeer ik ook mijn gedrag aan te passen.”

Figuur 1: Onderzoeksmatig werken door universitair en regulier opgeleide leerkrachten.
* KL staat voor eigen klas en S staat voor school.

Figuur 1: de verschillende Universitaire opleidingen tot leerkracht basisonderwijs.

Voordat ik begon aan mijn studie aan de universitaire pabo was ik al werkzaam als taaldocent Engels in het internationale onderwijs in Parijs. Ik zocht naar een manier om het ambacht van leerkracht zo volledig mogelijk in te vullen, naar een manier om zoveel mogelijk academische kennis mee de praktijk in te nemen. In mijn carrière heb ik verschillende functies vervuld, zoals taalcoördinator op de internationale school en ook heb ik een programma mogen ontwikkelen voor internationale NT2 leerlingen. Momenteel sta ik weer in de klas, voor het eerst op een lokale school. Wat ik in al deze rollen probeer is om de wetenschappelijke kennis en data vanuit de school te vertalen naar concrete adviezen voor in de klas, bijvoorbeeld bij de taaldidactiek. Zo kunnen ook de leerlingen gelijk profiteren van mijn academische achtergrond.

Bij onderzoek gebruiken gaat het vaak om het kennis nemen van literatuur gericht op de effectiviteit van een bepaalde methode of literatuur gericht op gedrag, zoals omschreven door een van de leerkrachten: “Ik heb allerlei handboeken over hoe je omgaat met kinderen met bijvoorbeeld autisme of met hechtingsproblemen, daar lees ik dan in. Dan zie ik die en die zeggen hetzelfde en dit heb ik in de praktijk meegemaakt. Dan ga ik kijken of het werkt en zo niet, dan weer even terug en bekijken hoe ik het dan aan ga pakken.”

Onderzoek doen is vaak gericht op het toepassen van de onderzoekscyclus (onderzoeksvraag formuleren, onderzoeksopzet bedenken, gegevens verzamelen, analyseren en interpreteren), gericht op het eigen lesgeven of de schoolorganisatie. Zo zijn een aantal leerkrachten betrokken bij onderzoeksprojecten in de schoolorganisatie, zoals deze leerkracht beschrijft: “Nou, op dit moment in de onderzoeksgroepen gaan we data verzamelen en op basis van deze data, resultaten en aanbevelingen schrijven. Ik denk dat dit de manier is om onderzoek te doen op een school. Elke school is natuurlijk verschillend, dus als je data op de school zelf verzamelt en op basis daarvan beslissingen gaat nemen, is dat een goede manier om ontwikkelingen en veranderingen binnen de school te laten gebeuren.”

IN HOEVERRE WERKEN LEERKRACHTEN ONDERZOEKSMATIG?

Om antwoord te geven op deze vraag is een enquête afgenomen onder 201 beginnende leerkrachten (maximaal 5 jaar voor de klas), waarvan 89 universitair opgeleide leerkrachten en 112 leerkrachten die de reguliere (HBO) pabo gevolgd hebben (Baan, e.a., 2019). In de vragenlijst geven de leerkrachten aan in hoeverre ze reflecteren, onderzoek gebruiken en onderzoek doen in hun eigen klas (KL) en in de school (S) (zie figuur 2) en welke factoren hierop van invloed zijn.

Uit de resultaten blijkt dat alle leerkrachten vooral reflecteren en onderzoek gebruiken, maar minder onderzoek doen. Wat betreft het gebruikmaken van onderzoek in de eigen klas blijkt er een significant verschil tussen de regulier en universitair opgeleide leerkrachten: leerkrachten van de universitaire pabo maken meer gebruik van onderzoek in hun eigen klas. Zij raadplegen eerder onderzoeken wanneer ze in hun eigen praktijk ergens tegenaan lopen.

Ook is gevraagd in hoeverre leerkrachten zich competent voelen met betrekking tot onderzoeksmatig werken. Hierbij komt naar voren dat leerkrachten van de universitaire pabo's wat betreft hun competenties op alle vormen van onderzoeksmatig werken significant hoger scoren dan de leerkrachten van de reguliere pabo's. Universitair opgeleide leerkrachten voelen zich

dus competent in het onderzoeksmatig werken, maar passen dit niet altijd toe in de praktijk.

Om meer inzicht te krijgen in wat leerkrachten nodig hebben om het onderzoeksmatig werken wel toe te passen, worden in de vragenlijst factoren meegenomen die mogelijk van invloed zijn op het onderzoeksmatig werken. Een aantal factoren, zoals voldoende tijd of een stimulerende schoolleider, blijken van belang voor zowel universitair als regulier opgeleide leerkrachten. Bij de universitair opgeleide leerkrachten komt daarnaast ook duidelijk naar voren dat een rol in bijvoorbeeld een professionele leergemeenschap of onderzoeksgroep van grote invloed is op de mate waarin zij onderzoeksmatig werken.

[tussenkop] Huidige stand van zaken Een belangrijke vraag is in hoeverre academische leerkrachten de mogelijkheden krijgen om een rol te vervullen waarin zij kennis kunnen gebruiken en ontwikkelen. In de afgelopen jaren zijn er twee rapporten verschenen die hier inzicht in bieden (Broeks e.a., 2018; Coenen e.a., 2021). Uit beide rapporten blijkt dat een meerderheid

van de leerkrachten onvoldoende mogelijkheden ervaart om hun academische vaardigheden te benutten.

Er is gelukkig wel sprake van een verbetering in de periode tussen het rapport uit 2018 en dat uit 2021. Zo bleek er een stijging in de tevredenheid over loopbaanmogelijkheden. Ook gaf in 2018 slechts 11% van de leerkrachten aan dat zij structureel een rol hebben waarin zij hun kennis toe kunnen passen, in 2021 was dit al gestegen tot 29%. Er is dus zeker sprake van een duidelijke verbetering in het benutten van de kennis van academische leerkrachten.

In het voorbeeld hieronder geeft Zohra Beldman, momenteel leerkracht, cultuurcoördinator en waarnemend bouwcoördinator op de Vrije School Almere, weer welke rollen zij vervult in de school.

CONCLUSIE

Er is nog veel te winnen met specifiek beleid voor academische leerkrachten in de basisschool. Deze leerkrachten hebben de kennis en vaardigheden om bij te dragen aan onderwijsverbeteringen door op een

onderzoeksmatige manier onderwijs te evalueren en te ontwikkelen (Inspectie van het onderwijs, 2022). Ook blijkt binnen scholen een grote behoefte aan leerkrachten die bijvoorbeeld gebruikmaken van data die verzameld wordt binnen de school (Schenke & Meyer, 2018). Academische leerkrachten zijn hier juist bij uitstek geschikt voor en zouden daarom ingezet kunnen worden in een rol binnen de eigen school of in het bestuur, waarin ze, bijvoorbeeld, een bijdrage leveren aan het analyseren van data en op basis daarvan mogelijke verbeterplannen opstellen.

S. & Waijers, N. (2021) De positie van academische opgeleide leerkrachten in het primair onderwijs: inzet, benutting, waardering en loopbaanmogelijkheden. ECBO Inspectie van het onderwijs. (2022). De staat van het onderwijs 2022. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2023/05/10/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2023>
Onderwijsraad. (2021). Tijd voor focus. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2021/03/25/tijd-voor-focus>
Schenke, W, Meijer, J. (2018). Datagebruik in het onderwijs. <https://kohnstaminstituut.nl/rapport/datagebruik-in-het-onderwijs/>
Figuur 1: <https://universitaireaanpaklerentekort.nl/wp-content/uploads/2022/06/Academische-routes-naar-het-leraarschap-primair-onderwijs.pdf>

Referenties:

Baan, J., Gaikhorst, L., Noordende, J. van 't, & Volman, M. (2019). The involvement in inquiry based working of teachers of research-intensive versus practically oriented teacher education programmes. *Teaching and Teacher Education*, 84, 74–82. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.05.001>
Baan, J. (2020). The contribution of academic teachers to inquiry-based working in primary schools (PhD thesis). University of Amsterdam. <https://pure.uva.nl/ws/files/45962042/Thesis.pdf>
Broeks, L., Bakker, W., Hertogh, E., van Meeuwen-Kok, j., & Gondwe, M. (2018). Loopbaanpaden in het primair onderwijs. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/06/14/loopbaanpaden-in-het-primair-onderwijs>
Coenen, J., Ferket, R., Nieuwenhuis, L., Wagemakers,

VOORBEELD VANUIT DE WERKPLAATS ONDERWIJS ONDERZOEK AMSTERDAM (WOA)

Basisschool De Archipel op IJburg heeft verschillende academische leerkrachten in hun team en maakt gebruik van hun kennis en ervaring in het doen van onderzoek. Zo nemen ze dit jaar met verschillende ASKO-scholen deel aan het WOA onderzoeksproject 'Lezen met begrip en betrokkenheid'. Daarin ontwikkelen ervaren leerkrachten samen met de HvA en de UvA lesaanpakken en leesmaterialen om de leesvaardigheid, -motivatie, het leesbegrip en -plezier van leerlingen verder te vergroten.

Iris de Boer is een academische leerkracht en vanuit De Archipel de onderzoeks- en leerteamcoördinator voor dit onderzoek. Zij vervult vanuit haar kennis een brugfunctie tussen de theorie en de praktijk waar zijzelf en haar collega's dagelijks mee te maken hebben. Ze heeft tijdens het onderzoek nauw contact met de onderzoekers van Kohnstaminstituut.

De te ontwikkelen materialen moeten leerkrachten helpen om meer vertrouwen te krijgen in hun eigen (lees)onderwijsvaardigheden, onder andere door het makkelijker te maken om geschikte leesteksten te kiezen en bespreken, om meertaligheid te benutten en ouders te betrekken bij de leesontwikkeling van hun kind.

i Jan Baan werkte 18 jaar als leerkracht in het basisonderwijs en deed een via de promotiebeurs onderzoek naar de meerwaarde van universitair opgeleide leerkrachten. Sinds vorig jaar werkt Jan als Universitair Docent op de Vrije Universiteit.

Zie ook <https://openresearch.amsterdam.nl/page/93505/werkplaats-onderwijs-onderzoek-amsterdam-primair-onderwijs-woa-po>